

Kleitia Vaso

Polskie streszczenie

Wyznania nie wprost we współczesnej eseistyce: Walter Benjamin, Clarice Lispector, Henryk Grynberg, Ismael Kadare, Adam Zagajewski

Esej to gatunek literacki pozornie bezpretensjonalny i wolny od nadmiernych ambicji, wymagający chwilowej jedynie uwagi a nie długich godzin skupienia, który wydaje się najlepiej oddawać ducha obecnej epoki. Przy braku ściśle określonej formy, niepoddawaniu się sztywnym regułom i jednoczesnym czerpaniu z innych gatunków, esej znakomicie ukazuje zarówno w swej formie jak i treści, wyartykułowane oraz dorozumiane zamierzenia autora.

Wstęp pracy zawiera omówienie samego gatunku, w szczególności poprzez postać Michała Montaigne'a, francuskiego autora terminu *essais* (*próby*) odnoszącego się do jego utworów i jednoznacznie wskazującego na ich eksperymentalny charakter. W ten oto sposób charakterystyka eseju zawarta jest w samej jego nazwie.

Rozdział drugi poświęcony jest mistrzowi współczesnego wcielenia gatunku, Walterowi Benjaminowi. O ile w swoich esejach pisarz zaciera różnice pomiędzy elementami formalnymi, ale zwłaszcza osobistymi, w pracach na temat innych autorów, w szczególności Charles'a Baudelaire'a, Benjamin diagnozuje współczesne społeczeństwo i jednocześnie zaprasza czytelnika do odkrywania jego osobowości. Oblicze Benjamina pozostaje jednak już na zawsze przesłonięte przez autorów takich jak Baudelaire, Proust czy Kafka.

Trzeci rozdział poświęcony jest Clarice Lispector, jedynej z opisywanych tu autorów, dla której wybór tego gatunku literackiego jest bardziej kwestią praktyczną niż twórczą. Lispector najbardziej odsłania się w swoich *crônicas*, które są brazylijskim odpowiednikiem eseju. W *crônicas* często nie sposób oddzielić literackiej fikcji od własnego, czasem załamującego się głosu autorki.

Kolejny rozdział poświęcony jest Henrykowi Grynbergowi, którego eseje tworzą niepokojącą mieszankę obiektywnego i subiektywnego spojrzenia na historię. Autor polsko-żydowskiego pochodzenia pisze z powodów wykraczających poza wewnętrzną potrzebę, z czegoś co sam nazywa *powinnością*. Jako bezpośredni świadek i ofiara Holokaustu, Grynberg w swych esejach przechowuje pamięć i oskarża. Jego głos staje się głosem wielu, tworząc rodzaj chóru, ale i na odwrót: chór ofiar przemawia jego głosem.

Bohaterem piątego rozdziału jest Ismail Kadare – pisarz albański, którego dzieła nierozzerwalnie wiążą się z rządami Envera Hodży, a więc okresem całkowitej izolacji i braku wolności w ojczyźnie autora. Chociaż twórczość Kadarego obejmuje różne gatunki literackie, często wybieranym przez pisarza środkiem wyrazu jest esej. Gatunek ten jest dla niego zapewne dlatego tak pociągający, że ze swej natury jest nie do pogodzenia z duszną atmosferą w jakiej Kadare tworzył. Jednak nawet kiedy autor może wreszcie pisać swobodnie, nie jest to w pełni możliwe gdyż będąc *tym* namaszczonego narodowym pisarzem czuje się przygnieciony obowiązkiem reprezentowania całego narodu.

Rozdział szósty poświęcony jest Adamowi Zagajewskiemu: poecie, wykładowcy i autorowi esejów dzielącemu życie pomiędzy Stany Zjednoczone i rodzinną Polskę, który jest przykładem współczesnego obywatela zglobalizowanego świata. Mimo pozornej łatwości z jaką Zagajewski porusza się ponad granicami gatunków i światów, w jego esejach ciągle można dostrzec napięcie między wschodnioeuropejską rezerwą a amerykańską skłonnością do nieskrępowanej otwartości. I chociaż pisząc w pierwszej osobie często odnosi się do zdarzeń z własnego życia, wydaje się jednak unikać całkowitego odsłaniania się, w sumie mówiąc o sobie więcej, gdy pisze o innych autorach.

W krótkim zakończeniu zakładane podobieństwa pomiędzy omawianymi autorami nabierają bardziej realnego kształtu. Natomiast w toku całej rozprawy teoretyczne dzieła -- między innymi Rolanda Barthesa, Theodora Adorna, Waltera Benjamina i Phillipa Lopate'a -- stanowią ramy do dyskusji o eseistyce i omówionych tu autorach.

Kleitia Vaso

Summary

Indirect Confession in the Modern Essay: Walter Benjamin, Clarice Lispector, Henryk Grynberg, Ismail Kadare and Adam Zagajewski

With its modest aspirations and unassuming nature, requiring provisional attention rather than prolonged, steady focus, the essay seems to be the literary genre that most accurately represents and embodies the spirit of the present age. In its formlessness, its constant attempt to escape strict categorization, often melding life and fiction, autobiographical facts and fantasy, poetry and prose, the genre lends itself particularly well to the individual's expression, revealing in both form and content the author's exclaimed and implied aims. For the above reasons, among numerous others delineated in the dissertation, the essay assumes center stage in this text.

The introduction includes a brief overview and history of the genre, honing in on Michel de Montaigne, the French author who coined the term *essais*, referring to his pieces as attempts, a term which unambiguously denotes the experimental nature of the genre. Faithful to the dictum *nomen omen*, the essay's nature is already inscribed in the name. The primary authors – Walter Benjamin, Clarice Lispector, Henryk Grynberg, Ismail Kadare, and Adam Zagajewski – are also introduced and discussed with a special focus on their various degrees of revelation and/or concealment in their respective works.

As the focus of the dissertation is the modern essay, the second chapter is devoted to Walter Benjamin, the master of the genre's modern incarnation. While in his essays Benjamin blurs the borders between distinctions, formal and personal included, it is through the discussion of other writers – most frequently Baudelaire – that Benjamin reveals the most acute diagnoses of modern society and, at once, urges the reader to unveil the mystery of his own personality. He never uncovers himself entirely, his face forever shielded by that of Baudelaire, Proust, and Kafka, among others.

The third chapter is centered on Clarice Lispector, the only author here who writes in the genre driven by practical rather than creative reasons. Yet, despite the form not being her natural choice, of the five principal authors, Lispector is the most unshielded in her *crônicas*, the Brazilian equivalent of the essay. Lispector's *crônicas* reveal the merging between her fictional disguises and her own voice and, at times, the utter collapse of the former.

The next chapter is devoted to Henryk Grynberg whose essays offer a strange blend of objective and subjective history. The Polish-Jewish-American author writes for reasons that extend beyond the personal. His writing, an act which he terms *a duty*, is not simply a way of expressing himself but, primarily, a tool of righting a wrong. Through his texts, Grynberg bears witness to the darkest episode in history, the Holocaust, an event which he survived firsthand. His voice becomes a choir or, rather, the choir of the dead lends him its voice and, for better or worse, he cannot escape the task assigned by fate.

The fifth chapter is focused on Ismail Kadare, the Albanian writer whose works are inextricably tied to Enver Hoxha's regime, a period of utter isolation and lack of freedom for his native country. Although Kadare writes in many genres, fiction and poetry included, he often chooses the essay as his medium of expression. The genre's inherent incompatibility with the suffocating context in which Kadare had to compose the majority of his works, explains the genre's irresistible appeal for the author. Yet, although he writes thirstily in the free and playful form of the essay, Kadare cannot write freely, even in the pieces written after the fall of the socialist regime. As the Albanian national author, he is constrained by the burden of representing an entire nation rather than simply expressing himself.

A poet, professor and essayist who splits his life between the United States and his native Poland, Adam Zagajewski, the central figure of the sixth chapter, represents a nearly enviable specimen of the contemporary global – but, also, “homeless” - individual. Despite the apparent ease in his crossing various boundaries between worlds and genres, his essays reveal a still-existing tension between the Eastern European reservation and the American inclination to bare it all. While Zagajewski often addresses real episodes and occurrences in his life, he maintains a certain distance from the reader by frequently interweaving the real and imaginary, the external

and internal. In addition, although he does not refrain from writing in the first person, Zagajewski appears to be uncomfortable in it, paradoxically disclosing more of himself when he focuses on the works and lives of other authors.

In the brief conclusion, the implied parallels between the authors assume a more concrete shape. The theoretical work of Roland Barthes, Theodor Adorno, Walter Benjamin, and Phillip Lopate, among many others, is used as a framework for discussing the various authors. Furthermore, as a comparative study, the dissertation is written in several languages. The living authors – Grynberg, Kadare and Zagajewski – are quoted in their original languages, Polish and Albanian, respectively and, in each case, translations are provided in English.